

Mottagare
Regionstyrelsen

Region Gotlands vattentjänstplan

Förlag till regionstyrelsen för beslut i regionfullmäktige

- Region Gotlands Vattentjänstplan 2024–2035 antas.

Sammanfattning

Genom ändringar som inträdde den 1 januari 2023 i lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, LAV, ska Sveriges kommuner från den 1 januari 2024 ha en aktuell vattentjänstplan. Planen ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Den ska även redogöra för kommunens bedömning över vilka åtgärder som måste vidtas för att de allmänna VA-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall.

Planen syftar med andra ord till att på en övergripande nivå skapa tydlighet i hur VA-försörjningen ska utvecklas på Gotland. Detta gäller både för områden som omfattas av allmän VA-försörjning och för de områden som i nuläget saknar tillgång till allmänna VA-tjänster och således tillämpar enskilda VA-lösningar. Genom att långsiktigt synkronisera den strategiska VA-planeringen med övrig planering för utveckling av både land och stad kan goda förutsättningar skapas för att främja en långsiktigt hållbar utveckling på hela Gotland.

Planen har arbetats fram av teknikförvaltningen och antogs av tekniska nämnden 2024-10-23. Den ersätter främst delplanen ”VA-utbyggnadsplan”, som ingått i nuvarande VA-plan från 2018. Även delar av delplanen för dagvatten ingår.

Vattentjänstplanen ska, efter sedvanligt samråd och granskning, antas av regionfullmäktige, som också – minst vart fjärde år – ska pröva planens aktualitet. Planen är inte juridiskt bindande.

Ärendebeskrivning

Genom en ändring den 1 januari 2023 (2006:412) i lagen om allmänna vattentjänster, LAV, ska alla Sveriges kommuner från och med den 1 januari 2024 ha en aktuell vattentjänstplan. Planen ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses.

Lagen föreskriver att vattentjänstplanen antas av kommunfullmäktige. Dessförinnan ska planen samrådats i skälig omfattning med de fastighetsägare och myndigheter som kan antas ha ett väsentligt intresse av planen.

Teknikförvaltningen har arbetat fram en vattentjänstplan, som består av en huvudrapport samt sex stycken bilagor (se ”beslutsunderlag”).

Vattentjänstplanen innehåller delar av det som återfinns i nuvarande VA-plan, antagen av tekniska nämnden 2018. Den ersätter helt delplanen ”VA-utbyggnadsplan” och delar av delplanen för dagvatten.

I enlighet med de krav som LAV ställer på kommunens försörjning av allmänna VA-tjänster innehåller vattentjänstplanen olika typer av bedömningar. Bedömningen utgår från sådana områden med samlad bebyggelse, där fastigheterna har enskilda VA-lösningar. Totalt har 110 sådana områden identifierats runt om på Gotland.

Därtill har hänsyn även tagits till kriterier såsom:

1. Antal fastigheter inom respektive bebyggelseområde.
2. Bebyggelsestrycket inom området.
3. Bedömning av risk för människors hälsa (vattenkvalitet och tillgång till sötvatten).
4. Bedömning av risk för miljön med hänsyn till utsläpp av fosfor och kväve (d.v.s. risk för negativ påverkan på status för recipienten).

Den samlade behovsbedömningen utgår från en poängsättning utifrån en fyrgradig skala. Maximalt antal poäng som ett område kan få utifrån denna är 24. Höga poäng indikerar ett behov av en förändrad VA-försörjning i ett större sammanhang, låga poäng indikerar att den enskilda VA-försörjningen fungerar tillfredsställande för tillfället, eller att den är under bevakning. I bilaga 2-4 beskrivs metoden för den samlade behovsbedömningen mer utförligt.

För att klassificera de identifierade områdenas behov av VA-försörjning har de delats in i tre kategorier. Dessa är:

- VA-utbyggnadsområde (behov av allmän VA-försörjning/eller godtagbar enskild VA-lösning, se avsnitt 5.6.1 i vattentjänstplanen, sida 17-19 samt i Bilaga 4).
- VA-bevakningsområden (tillfredsställande VA-försörjning men bevakas utifrån olika aspekter, se avsnitt 5.6.2 i vattentjänstplanen, sida 19-20 samt i Bilaga 3).
- Enskilt VA-område (godtagbar enskild VA-försörjning, se avsnitt 5.6.3 i vattentjänstplanen, sida 20 samt i Bilaga 3).

Totalt presenteras nio stycken VA-utbyggnadsområden. Under avsnitt 5.7, *Tidplan för utbyggnad av allmän VA-anläggning till VA-utbyggnadsområden* i vattentjänstplanen, sida 20, presenteras en preliminär tidplan för respektive VA-utbyggnadsområde.

Efter samråd (3 april–7 maj 2024) och granskning (3 juli–5 september 2024) har vissa mindre justeringar av vattentjänstplanen skett. Vilka dessa är framgår av teknikförvaltningen tjänsteskrivelse daterad 2024-10-01. Vattentjänstplanen antogs av tekniska nämnden 2024-10-23, §191.

Inför antagandet i regionfullmäktige har ett förtydligande gjorts när det gäller tidpunkten när Region Gotlands nödvattenplan förväntas vara klar (s. 9).

Bedömning

Regionstyrelseförvaltningen ansluter sig till teknikförvaltningens bedömning att föreliggande förslag till vattentjänstplan, med de mindre justeringar som gjorts efter samråd och granskning, är klar för antagande av regionfullmäktige.

Bedömning av konsekvenser i tvärperspektiv:

1. Rättslig grund / rättsligt perspektiv

Den rättsliga grunden är att samtliga Sveriges kommuner är skyldiga att upprätta en vattentjänstplan enligt 6c § i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster. Region Gotland strävar efter att så fort som möjligt uppfylla detta krav. Vattentjänstplanen ska bland annat innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses, samt de åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna VA-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall. Planen är inte juridiskt bindande.

LAV är en så kallad speciallag, vilket innebär att när en fråga regleras i LAV, så gäller dessa regler före allmänna lagar såsom skadeståndslagen (1972:207) eller kommunallagen (2017:725).

2. Ekonomiskt perspektiv

Det torde vara allmänt känt att Region Gotland, liksom övriga VA-aktörer i Sverige, har stora behov av utbyggnad av verk och ledningar men också reinvestering i de befintliga anläggningarna. Detta tillsammans med klimatanpassning, omvärldsläget inverkan med inflation och ökade räntekostnader kommer att påverka kostnaderna för VA-utbyggnad på Gotland betydligt. Ökade krav gällande bland annat dagvattenhantering ställer i sin tur ökade krav på att säkra rätt kompetens inom Region Gotlands VA-verksamheter, vilket kan bidra till ökade personalkostnader om framtida nyrekrytering krävs.

Teknikförvaltningen har i detta läge inte gjort någon kostnadsuppskattning av hela vattentjänstplanens genomförande fram till 2035, men påminner i tjänsteskrivelsen daterad 19 januari om att man vid antagandet av senaste VA-planen 2018 gjorde en grov uppskattning av de kostnader som då var

förknippade med genomförandet av VA-planens utbyggnadsdel, fördelade på respektive tidsperiod (sidorna 60-67 i VA-planen).

Även om ingen ny sammanställning ännu gjorts, konstaterar teknikförvaltningen att kostnaden framgent sannolikt kommer att vara högre då kostnadsbilden blivit tydligare, exempelvis kring Visby framtida vattenförsörjning, liksom kring behovet av klimatanpassningsåtgärder med mera. I varje års budgetplanering förs åtgärder in i verksamhetsplaneringen. Inför detta görs en mer detaljerad bedömning av kostnad och resursbehov, baserad på bästa tillgängliga fakta. Ju längre fram i tiden åtgärderna planeras, desto större är osäkerheten i bedömningen.

3. Barnperspektiv

Bedömningen är att vattentjänstplanen innehåller flera delar som är grundläggande för kommande generationer. Gotlands vattenresurser och de allmänna VA-anläggningarna måste skyddas idag och långsiktigt. Det är mer aktuellt än på länge att säkerställa att vi har en VA-försörjning som är motståndskraftig mot yttre påverkan och som klarar olika typer av störningar. Den måste utformas med redundans, samt vara robust och resiliënt.

Kommande generationer är också betjänta av att miljökvalitetsnormerna och andra miljöaspekter sätter gränserna för utsläpp och överutnyttjande av vattenkällor och att allmänna VA-anläggningar utformas med ett ekonomiskt och miljömässigt helhetsperspektiv.

4. Jämställdhetsperspektiv

Bedömningen är att syftet med vattentjänstplanen är könsneutralt, eftersom alla människor behöver dricksvatten, avloppslösningar och rena vattendrag.

5. Landsbygdssäkring/geografiskt perspektiv

Bedömningen är att i vattentjänstplanen kommer utbyggnad av allmän VA-försörjning prioriteras efter VA-huvudmannens skyldighet i enlighet med LAV. Nuvarande bedömning ligger till grund för en uppdatering av hur utbyggnad ska prioriteras, bland annat till landsbygden. En sådan planering säkerställer att de befintliga områden som har störst behov av VA-utbyggnad prioriteras. Genom en väl genomtänkt utbyggnadsplan kan dessutom kostnaderna hållas nere för utbygganden.

Tillgången till dricksvatten av godtagbar kvalitet och i tillräcklig kvantitet är en av de viktigaste förutsättningarna för det gotländska samhället. Gotland är en växande landsbygdsregion med en befolkning som ökat under ett antal år. Omkring 40 procent av Gotlands invånare bor utanför tätorterna och stora delar av den gotländska landsbygden har inte tillgång till allmänna VA-tjänster. Omkring 40 procent av hushållen tillämpar enskilda VA-lösningar.

Målen kring att säkra tillgången till vatten är emellertid en fråga av lika stor vikt för land såväl som för stad. Det råder även en stor efterfrågan på bebyggelseutveckling utanför områden med allmän VA-försörjning, detta tillsammans med Gotlands särpräglade geologi och sårbara grundvatten ställer därmed höga krav på en långsiktigt hållbar samhällsutveckling.

6. Klimat- och miljöperspektiv

Bedömningen är att en väl avvägd VA-planering, som synkroniseras med övrig planering för utveckling av land och stad, stegvis kan bidra till utvecklingen av långsiktigt hållbara samhällen genom att särskilt ta hänsyn till naturens ekosystem och dess biologiska mångfald. Den biologiska mångfalden utgör förutsättningen för att få livskraftiga och tåliga ekosystem som klarar av att producera tjänster, trots yttre påfrestningar som exempelvis tillfälliga föroreningar eller klimatförändringar. Produktionen av tjänster och varor gällande både den allmänna och enskilda vatten- och avloppsförsörjningen får inte riskera att överskrida ekosystemens bärförmåga, det vill säga att naturen måste hinna återskapa uttagna resurser. Om ekosystemens bärförmåga överskrids riskerar dess produktionsförmåga att begränsas.

Klimatförändringarna kommer bland annat innebära en ökad risk för översvämning både från skyfall och på sikt stigande havsnivåer. I takt med att skyfallen väntas inträffa mer frekvent och vara kraftigare än tidigare ökar även risken för bräddning i pumpstationer, reningsverk och andra typer av störningar på den allmänna VA-anläggningen. I det allt varmare klimatet kommer antalet varma dagar öka och värmeböljor förväntas inträffa mer frekvent. Detta leder i sin tur även till en ökad risk för bland annat minskad grundvattentillgång samt att enskilda vattentäkter i högre utsträckning sinar, påverkas av saltvatteninträngning och riskerar att förstöras av inträngande ytvatten vid skyfall.

LAV ställer krav på en bedömning som visar på hur de allmänna VA-anläggningarna ska klara en ökad belastning på grund av skyfall. Detta innebär inte att kommunen (huvudmannen) får ett ökat ansvar att utöka kapaciteten på de allmänna dagvattenanläggningarna. Snarare innebär detta att kommunen behöver analysera VA-anläggningens funktion vid ökad nederbörd. Analysen kommer då påvisa vilka, om några, allmänna VA-anläggningar som riskerar att drabbas av störningar. Om sådana risker identifieras behöver kommunen genomföra åtgärder för att skydda anläggningarna. Detta arbete kan med fördel synkroniseras med det arbete som Region Gotland kommer genomföra i förhållande till klimatanpassningsplanen (som antogs av regionfullmäktige 2023-10-23, § 174). I klimatanpassningsplanens åtgärdslista pekas flertalet åtgärder ut med bäring på den allmänna VA-försörjningen. Genom att gemensamt hantera behovet av åtgärder som återfinns både i klimatanpassningsplanen och kommande vattentjänstplan inom ramen för VA-avdelningens arbete med klimatanpassning kan många fördelar säkerligen uppnås.

Beslutsunderlag

Vattentjänstplan, revideringar efter granskning och samråd, daterad 2024-09-10

Teknikförvaltningens tjänsteskrivelse daterad 2024-10-01

Tekniska nämnden 2024-10-23, § 191

Förslag till vattentjänstplan, reviderad 2025-01-13

Bilaga 1 Ordlista daterad 2023-12-21

Bilaga 2 Metodik för utbyggnad av allmän VA-anläggning till befintliga fastigheter daterad 2023-12-21

Bilaga 2A Bakgrund och metodik GIS-stöd daterad 2023-12-21

Bilaga 3 Sammanställd bedömning av VA-planområden daterad 2023-12-21

Bilaga 4 Områdesbeskrivning VA-utbyggnadsområden daterad 2024-01-19

Bilaga 5 Strategisk miljöbedömning daterad 2023-12-21

Regionstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse daterad 2024-01-13

Regionstyrelseförvaltningen

Stefan Hollmark
Regiondirektör

Stefan Persson
Regional utvecklingsdirektör

Skickas till

Tekniska nämnden

Teknikförvaltningen VA-avdelningen